

zdravstva u Hrvatskoj, trebao bi u svojoj biblioteci imati ovu knjigu. Riječ je o slojevitom vodiču kroz fondove Državnog arhiva u Zagrebu, koji će onome tko ga bude držao u rukama uvelike uštedjeti dragocjeno vrijeme. Posebno su vrijedna kazala na kraju prve knjige, sastavljena prema pojmovima sadržanima u arhivskim inventarima navedenih fondova. U tim kazalima navedeno je više od 30 vrsta različitih dnevnika, više od 20 vrsta evidencija pacijenata, preko 60 vrsta ostalih knjiga, podaci o 14 različitih ambulanti i o 12 vrsta bolničkih odjela, brojna evidencija o djeci, liječnicima, sestrama, štičenicima i hraniteljicama te dokumentacija o bolestima kojih više nema ili su skoro sasvim iskorijenjene (trahom, trihofitija, lues, tuberkuloza).

Radoslav Zaričić

Rimac, M., Mladineo, G. **Zadarsko okružje na mletačkom katastru iz 1709. godine. Srednji kotar.** Sv. 2. Zadar : Državni arhiv u Zadru, 2011.

U Hrvatskom državnom arhivu je 18. lipnja 2012. godine predstavljena knjiga *Zadarsko okružje na mletačkom katastru iz 1709. godine. Srednji kotar*. O knjizi su govorili Hrvoje Petrić, docent na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Mirjana Jurić, viša arhivistica u Hrvatskom državnom arhivu te sami autori. Radi se o drugom svesku knjige u kojem povjesničari Marko Rimac i Goran Mladineo nastavljaju s objavom gradiva mletačkoga katastra Zadarskog okružja iz 1709. godine za područje Srednjeg kotara, koji je u tom katastru prikazan kao posebna cjelina. Navedeno arhivsko gradivo rezultat je nastojanja mletačke vlasti za uređenjem zemljišnih odnosa na područjima stečenim mirovnim sporazumima s Osmanlijama u ratovima u 17. i 18. stoljeću, a čuva se u Državnom arhivu u Zadru.

Autori su i u drugom dijelu detaljno objasnili povijesni kontekst i situaciju u Dalmaciji na početku 18. stoljeća, ukratko rezimirajući mletačko-osmanske ratove, nastanak mletačke krajine, migracije Morlaka, vjerske odnose na području nove stečevine ustrojene kao Zadarsko okružje.

Detaljno je analiziran demografski i ekonomski kontekst mletačkog katastra - od broja stanovnika, obradivih površina, veličine obitelji, stočnog fonda, uz tablični prikaz površina privatnih, komunalnih i javnih zemalja u Srednjem kotaru. Sumarni katastik objavljen je za svako pojedino selo, uz uvodno objašnjenje toponima, zatim granica te navođenja današnjih prezimena spomenutih u katastru iz 1709. godine u odnosu na ostala prezimena koja su se kasnije doselila, kao i broj stanovnika na osnovi sačuvanog mletačkog popisa, pružajući tako osnovni uvid u strukturu svakog sela i osnovu za daljnje detaljnije istraživanje: popis imena kućedomačina, iskazanih površina, popisa duša i stoke. Osim vjerne objave izvora, autori su na primjeru jedne katastarske općine izradili analizu transformacije prostora, promjene toponima i stanovništva, pružajući tako čitatelju širok spektar mogućnosti za daljnja istraživanja na temelju ovih izvora. Računalna obrada reproduciranih katastarskih planova posebno pridonosi predodžbi o prostoru, pružajući jasniju sliku o vrsti zemljišta, rasporedu čestica pojedinih vlasnika, dodjeli i diobi zemalja.

Ovi vrijedni arhivski izvori omogućuju analizu značajnih promjena prostora, toponomastička, migracijska, genealoška istraživanja (npr. što se događalo s pojedinih rodovima, koje su porodice nestale), a i sami autori su naglasak stavili na komparativna proučavanja ovih prostora u višestoljetnim povijesnim okolnostima.

Specifičnost mletačkog katastra čiji se izvori ovdje objavljuju u odnosu na kasnije katastre je ta, da nije imao fiskalni značaj i nije bio osnova za oporezivanje, što i sami autori naglašavaju. Cilj mletačkog katastra odnosno katastika, bio je popisivanje dodijeljenog zemljišta odnosno učvršćivanje mletačke vlasti na novoosvojenom području i nije imao kao krajnji cilj uvođenje općeg oporezivog prihoda, što je slučaj s kasnijim katastrima. Podaci u katastiku ažurirali su se pak u slučaju kad je dolazilo do izumiranja ili nestanka roda, što je razvidno i u zemljišnim knjigama pukovnija na vojnokrajiškom području iz kasnijih godina.

Ovi vrijedni arhivski izvori poticaj su za komparativna istraživanja iste tematike s kasnije nastalim katastarskim gradivom iz razdoblja Prvog stabilnog katastra. Mogu poslužiti kao primjer za analogna istraživanja prostora Vojne krajine, usporedbom sačuvanih zemljišnih knjiga pukovnija u kojima su popisani starješine zadruga te količine zemalja u posjedu, upisivane promjene glave kuće (starješine) i iz kojih se, analogno kao i kod mletačkih katastika, mogu raditi genealoške analize, toponomastička i migracijska istraživanja.

Objava ovih izvora, uz vrlo detaljno kontekstualno tumačenje nastajanja mletačkog katastra, značajan je prinos njegovu upoznavanju i shvaćanju te uočavanju razlika između njegovog nastajanja u odnosu na sve kasnije katastre na području Dalmacije, ali i kontinentalne Hrvatske (Vojne krajine i Provincijala) te Istre. Također omogućava i metodološku usporedbu mletačkog katastra iz 1709. godine i kasnijih sustavnih katastarskih izmjera istog područja, upravo zato što mletački katastar u odnosu na kasnije katastre ima drugačiji značaj i svrhu. Obje do sada objavljene edicije Zadarskog okružja na mletačkom katastru nude sve relevantne informacije i pružaju mogućnost komparativnih istraživanja svih kasnijih katastarskih izmjera, utvrđivanja razlika mletačkih katastika/popisa s katastrom kojim se utvrđuje posjed odnosno vlasništvo, kao i metodološke razlike/sličnosti u podjeljivanju zemlje u Vojnoj krajini, uz uvjet razumijevanja povijesnog konteksta nastajanja katastra.

Smatram da će ovo djelo biti korisno ne samo povjesničarima, nego i svim potencijalnim istraživačima koji istražuju kretanja stanovništva, prezimena, demografske promjene, teritorijalne promjene, a posebno za komparativna istraživanja u kasnijim razdobljima. U očekivanju trećeg sveska, ovo djelo može biti dokaz i poticaj ostalim istraživačima da se u državnim arhivima u Hrvatskoj čuva iznimna količina još uvijek neobjavljenog i nedovoljno korištenoga arhivskoga gradiva koje nudi široki spektar istraživanja.

Mirjana Jurić